

Muzeum i Sztorek
z Wojskowej Służby Polek
ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 22 186
il: fapak@wp.pl; www.zawacka.pl
NIP 6 16 25 127; REGON 870502736
KRS 00000 41692
Nr r-kt 32 1090 1506 0000 0000 5002 0244

09.2010 - A.Mok. - zabójstwo teraki

MEMORIAŁ

General Marii Wittek

foto. reprod.

+
POHOSKA Ewa
ps. „Szczęsna”, „Jza”

AK
KG
BIP

4126/WSK

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — [†] POHOJKA Ewa

ps. „Szczerba”, „Ira”

4126/WSK

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację

✓ k. 5, s. 1-5

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne.. —

IV. Korespondencja —

V. Nazwiskowe karty informacyjne

✓ 10

VI. Fotografie

✓

II Materiały uzupełniające relację

- A. Kosińska-Kubawska, Pochoska Ewa [w:] Sylwetki kobiet-soldatek, pod red. K. Kabzińskiej, Toruń 2003, rps (kopia), k. 5, s. 1-5

APAK, sygn. 271/WSK; PSB, t. XXVI; A. J. Cieślukowa, *Ochotnicza Legia Kobiet*, w: *Służba Polek...*, cz. 2, Toruń 1998, s. 38–40; A. Koźmińska-Kubarska, *Kobiety w oddziale łączności konspiracyjnej Komendy Głównej SZP–ZWZ–AK*, w: tamże, s. 68, 72, 80; M. Ney-Krwawicz, *Kobiety w Komendzie Głównej Armii Krajowej*, w: tamże, s. 56, 61, 62, 64; I. Nowicka-Kuczyńska, *Szyfry i szyfrantki w SZP–ZWZ–AK*, w: tamże, s. 171, 174; tejże, *Stowarzyszenie „Rodzina Wojskowa”*, w: *Służba Polek...*, cz. 4, Toruń 2000, s. 362; *Z dziejów przysposobienia wojskowego kobiet i wojskowej służby kobiet*, w: *Służba Polek...*, cz. 8, Toruń 1999, s. XI, XII, 6, 7, 11, 20, 26, 29, 31, 46, 50–53, 57, 58, 64, 95, 129, 130, 133, 172, 200, 235; *Łączność, sabotaż, dywersja. Kobiety w Armii Krajowej*, Londyn 1985, s. 6, 16–18, 60, 64, 91, 94, 97, 104, 108–110, 113–115, 194; J. Puchalska, *Sylwetka Haliny Piwońskiej*, tamże, s. 243–245; E. Zawacka, *Czekając na rozkaz*, Lublin 1992, s. 17, 21–23, 25, 28, 180, 290, 403, 406–408.

Pohoska Ewa (1918–1944) „Szczęsna”, „Iza”, n.o. Halina Sosnowska, n.o. Nina Zawadzka, łączniczka i sekretarka szefa BIP KG AK, poetka, literatka, członek grupy „Płomienie”, współredaktorka „Drogi”, mgr etnografii.

Urodziła się 19 lipca 1918 r. w Lublinie. Jej ojciec inż. Jan Pohoski, były legionista i żołnierz POW, był wiceprezydentem Warszawy, bliskim współpracownikiem prezydenta Stefana Starzyńskiego. Aresztowany 30 marca 1940 r. przez gestapo, został rozstrzelany 20/21 czerwca 1940 r. w Palmirach w grupie 156 więźniów Pawiaka, wśród których było wielu wybitnych działaczy społecznych i politycznych: lekarzy, adwokatów, publicystów, inżynierów. Matka, Hanna Pohoska z d. Rzepecka, docent historii wychowania i doktryn pedagogicznych na Uniwersytecie im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie, była córką Izabelli z Moszczeńskich Rzepeckiej, historyka, publicystki, działaczki społecznej i politycznej. W czasie wojny Hanna Pohoska „Joanna” kierowała grupą szyfrantek w komórce kancelaryjno-szyfranckiej w Oddziale V Dowodzenia i Łączności KG AK. Brat Ewy – Jan „Długi Janek”, młodszy od niej o ponad 6 lat, po zdaniu matury w gimnazjum im. J. Poniatowskiego był słuchaczem tajnego Wydziału Ekonomicznego Wolnej Wszechnicy Polskiej, a jednocześnie żołnierzem AK. Poległ w czasie Powstania Warszawskiego.

Ewa Pohoska uczęszczała do gimnazjum Posselt-Szachtmajerowej. Maturę zdała w 1935 r. i w tymże roku rozpoczęła studia etnograficzne na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu im. J. Piłsudskiego w Warszawie. Polską sztuką ludową interesowała się już w latach szkolnych. Studiowała równocześnie socjologię. Studia etnograficzne ukończyła w 1939 r., a w czasie okupacji kontynuowała studia socjologiczne, podejmując jednocześnie naukę w Akademii

II f1

Sztuk Pięknych na kierunku malarskim. W roku 1939 miała 21 lat i wiele zainteresowań. Nadeszła wojna i oblężenie Warszawy, w obronie której wzięła udział w ramach działań PWK. Niosła pomoc pielęgniarską rannym żołnierzom w Szpitalu Ujazdowskim.

Dom rodzinny odgrywał wielką rolę w życiu Ewy. Matka jej wspomina, że gdy w 1936 r. zakopywano skrzynkę erekcyjną pod ich nowy dom przy ul. Fe-lińskiego 27 na Żoliborzu, umieszczono w niej pismo ze słowami: *Jeśli komu Pan nie zbuduje domu, próżno kładą nań cegły murarze*, a Ewa dodała słowa własne: *Domu Nasz! Bądź ucieczką i ostoją, przytułkiem nie tylko dla nas, ale dla wszystkich potrzebujących* (H. Pohoska, *Dom*, w: *Doświadczenia lat wojny 1939–1945*, Kraków 1980, s. 63).

W czasie wojny dom pp. Pohoskich był w Warszawie jednym z tych do-mów, w których koncentrowało się życie konspiracyjne. Spotykało się tam całe szefostwo BIP; obok płk. Jana Rzepeckiego – szefa BIP, historyk Aleksander Gieysztor i płk Tadeusz Żeńczykowski (m.in. założyciel ZOR). Pokoje na górze zajmował płk Stanisław Thun, szef biura finansów i kontroli KG AK. Pralnię w piwnicy odstępiono na produkcję makaronów i przetworów tłuszczowych przeznaczonych dla zaopatrzenia AK. Na parterze Ewa zmontowała w latach 1941–1943 wiele skrytek, gdzie gromadziła akta i wydawnictwa BIP oraz archiwum „Płomieni”, a także aparaty radiowe, zbiory poezji i publikacji podziemnych, Janek natomiast – broń krótka. Na strychu był skład broni, amunicji, materiałów wybuchowych.

Nawet tragiczne wydarzenia czerwca 1940 r. i rozstrzelanie Jana Pohoskie-go nie przerwały konspiracyjnej działalności w tym domu. Śmierć ojca była dla Ewy wielkim ciosem, o tym, jak głęboko ją odczuwała, świadczy jej pamiętnik, w którym w notatce z 23 maja 1942 r., a więc w dwa lata po dacie jego egzeku-cji, tak napisała: „Znowu śni mi się Tatuś. Przez pierwsze pół roku ciągle prze-cież jeszcze współodczuwałam jego obecność – to co się z nim działo. A potem jakby zmartwiało. Potem co jakiś czas śniły mi się te niewiarygodne ‘potwory’. Potem nic. A teraz, jeśli jest, to taki straszenie daleki, patrzcie o tam, tam stoi mój ojciec właśnie on – prosty – dorodny – cudownie mocny. Idzie do mnie – prosto do mnie, daje mi rękę tę szorstką, piękną rękę – jestem przecież jego córeczką ‘Ewuleńką’. Na dwóch zdjęciach legitymacyjnych, jakie posiadam jest ‘najukochańszej córeczce’ – najukochańszej, czy będzie się jeszcze kogoś tak kochało?” (E. Pohoska, *Dziennik*, Poezja 1984, nr 9, s. 13).

Ewa została łączniczką swego wuja płk. J. Rzepeckiego, szefa BIP KG AK. Według relacji Kaliny Gawęckiej-Bisko, Ewa była nie tylko łączniczką, ale też sekretarką i maszynistką (K. Gawęcka-Bisko, KHK – relacja). Przynosiła do domu serwis nasłuchowy i godzinami przepisywała na cienkiej bibułce japoń-skiej w wielu egzemplarzach, które docierały następnie na punkty kontaktowe. Można ją było również spotkać, jak przemierzała Warszawę z torbą pełną różnej zawartości maskującej przenoszoną pocztę i prasę podziemną. Jak wiele łączni-czek, pełniła z oddaniem tę trudną i pełną niebezpieczeństw pracę.

Działalność akowska wypełniała tylko część jej czasu. Zainteresowania społeczne, naukowe, literackie spowodowały, że włączyła się w działalność ZNMS w grupie „Płomienie”. Trzonem tej grupy, utworzonej jesienią 1940 r., byli młodzi intelektualiści, przeważnie studenci Uniwersytetu Warszawskiego, skupieni wokół Jana Strzeleckiego i Karola Lipińskiego (rozstrzelanego później na Zamku w Lublinie). Organem prasowym grupy było pismo „Płomienie”, wydawane od stycznia 1942 r. do czerwca 1944 r., a w 1943 r. przekształcone w centralny organ prasowy PPS. Ewa brała udział w pracach redakcyjnych tego pisma. Publikowała artykuły o sztuce ludowej i roli sztuki w życiu społecznym. Wśród grupy młodzieży z „Płomieni” i grona młodzieży artystycznej i literackiej o poglądach zbliżonych do lewicy społecznej i politycznej powstała myśl wydawania pisma literackiego „Droga”. Inicjatorem tego przedsięwzięcia był Juliusz Garztecki, a współorganizatorką Ewa Pohoska. W artykule wstępnym do pierwszego numeru „Drogi” podkreślała, że sztuka powinna walczyć o wartości społeczne i humanistyczne. Pisała m.in.: „Artysta jest jednostką żyjącą i działającą w środowisku społecznym, nie monadą w nieokreślonym czasie i przestrzeni. Od rzeczywistości nie można się uchylić, nie można jej ominąć. Wydając o niej sąd (a takim sądem jest każdy artystyczny wyraz naszego do niej stosunku) musi ją śledzić z najwyższą czujnością. Artysta musi umieć stawiać czoło życiu – gdyż jako człowiek obdarzony n-tym zmysłem sprawiedliwości ścigany jest przez krzywdę, osaczony złem” (E. Pohoska, *Tekst programowy „Drogi”*, cytata za: „Poezja” 1984, nr 9, s. 35–36). Ewa zredagowała drugi numer „Drogi” pod koniec 1943 r. – dalszą działalność przerwała jej śmierć. W tym okresie życia napisała dramat *Schylek Amonitów* odnoszący się do różnych problemów konspiracji. Dramat ten wydany w ramach biblioteki „Drogi” pod nr 1 ukazał się w druku w liczbie 200 egzemplarzy już po jej śmierci.

Juliusz Garztecki tak pisze o Ewie: „Jeśli dziewczyna dwudziestoczworoletnia ma magisterium etnografii i socjologii, a jednocześnie jest na 3 roku malarstwa, a trzeba wziąć pod uwagę w jakich warunkach studiowało się wówczas [w czasie wojny – A. K. K.] jeśli do tego dodać wiersze, artykuły jakie pisała, do bry groteskowy dramat ‘Schylek Amonitów’ – to chyba wskazuje, że nie jest to przeciętna kobieta” (z Juliuszem Garzteckim, organizatorem i pierwszym redaktorem „Drogi” rozmawiał Bohdan Urbankowski, „Poezja” 1984, nr 9, s. 38).

Według Bohdana Urbankowskiego „Droge” tworzyła grupa młodzieży nad wiek dojrzałej, pochłaniającej stopy lektur, tak z dziedziny literatury pięknej, jak i szeroko rozumianych nauk społecznych.

Środowisko, w którym Ewa się obracała, uczestniczyło w bardzo aktywnie działającym podziemiu kulturalnym stolicy: w zebraniach literackich, koncertach, wykładach. Ewa zafascynowana jednym z filozoficznych wykładów prof. Tadeusza Kotarbińskiego swe wrażenia odnotowała w dzienniku: „twarz profesora coraz bardziej rzeźbiona, ale zdaje się zmienniejsza i miększa – coraz doskonalszą wydaje się od myśli”. Ewa występowała także jako aktorka w ramach

11/4

zespołu Sceny Eksperymentalnej, m.in. w sztuce K. I. Gałczyńskiego *Mężczyzna w damskim kapeluszu*, wystawionej konspiracyjnie w 1943 r.

Z osobistych wspomnień pamiętam Ewę jako dziewczynę pełną romantyzmu, z rozjaśniającym twarz uśmiechem. Pewnego wiosennego okupacyjnego poranka, odwiedzając nasz dom, na progu mojego pokoju powitała mnie wierszem ze zbioru poezji japońskiej (tłumaczenie R. Kwiatkowskiego), który cytuję z pamięci:

*Ach, jedna myśl mnie tylko straszy,
Nie chcę kochanka mieć pięknego,
Choć byłby piękny jak Ustashi,
Ach, to mnie jeszcze bardziej straszy.
Gdy zgasłby żar miłości naszej,
gorzko płakałabym przez niego,
Więc jedna myśl mnie tylko straszy,
Nie chcę kochanka mieć pięknego.*

i wręczyła mi do przeczytania tomik poezji Rilkego. Miłość zaistniała w życiu Ewy pod koniec 1942 r., Ewa zaręczyła się.

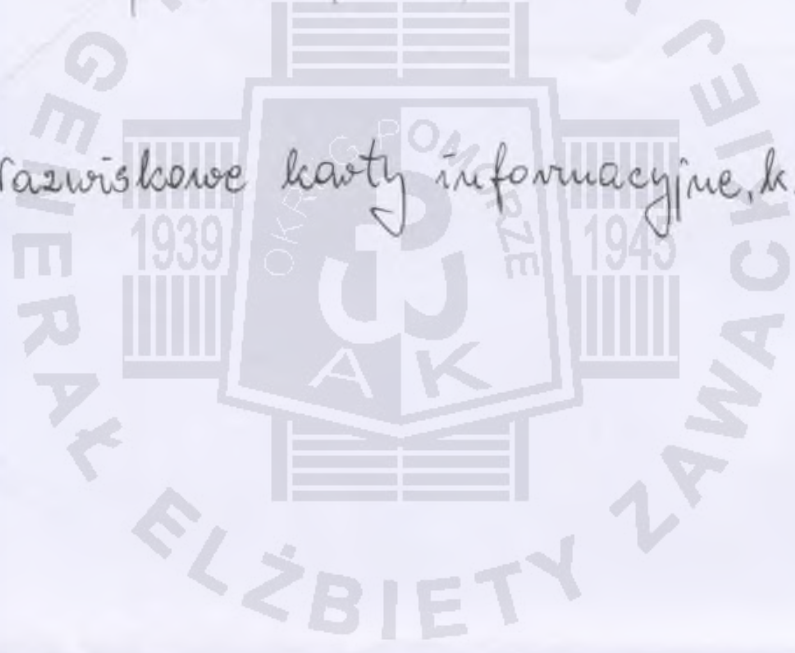
Aresztowanie Ewy nastąpiło 5 stycznia 1944 r. Gestapo zatrzymało przypadkowo w Alejach Niepodległości dwie łączniczki BIP: Hankę Czaki, przyjaciółkę Ewy i Zofię Wawrzyńską. Znalaziono przy nich szyfrowane dokumenty i mikrofilmy. W kilka godzin później gestapo było w mieszkaniu pp. Czaków, rodziców Hanki, na Żoliborzu przy ul. Słowackiego. Odbywał się tam wykład z socjologii dla grupy 10 studentów, prowadzony przez adiunkta UZZ dr. Władysława Oknińskiego. Ewa była u siebie w domu, gdy otrzymała telefoniczną wiadomość o aresztowaniu Hanki Czaki. Natychmiast pobiegła, aby ostrzec jej rodziców. Było tam już gestapo. Aresztowano wszystkich obecnych w mieszkaniu i przybyłą Ewę. Wszyscy znaleźli się na Pawiaku, a wkrótce zostali rozstrzelani. Tytusa Czaki, jednego z czołowych działaczy Związku Strzeleckiego stracono w ulicznej egzekucji, Jadwigę Czaki rozstrzelano 14 lutego 1944 r. Jak relacjonuje Kalina Gawęcka-Bisko – z Pawiaka nadeszły od Ewy 2 czy 3 grypsy. Ewa była dobrej myśli, nie spodziewała się śmierci. Została rozstrzelana w ruinach getta 12 lutego 1944 r. w grupie kobiet z Pawiaka, w której były również Hanka Czaki i Zofia Wawrzyńska. Matka Ewy straciła w czasie okupacji całą rodzinę – męża i dwoje dzieci. Przez kilka lat po wojnie miała jeszcze nadzieję, że może któregoś dnia wróci Janek, którego okoliczności i miejsca śmierci w czasie Powstania Warszawskiego nie udało się ustalić. Nazwisko Ewy Pohoskiej figuruje na tablicy pamiątkowej w gmachu Wydziału Filologii Polskiej Uniwersytetu im. J. Piłsudskiego w Warszawie.

Pełna twórczość Ewy Pohoskiej nie została wydana drukiem. Jej poezje znajdują się w archiwach prywatnych. Dramat *Schylek Amonitów*, poza niskonakładowym wydaniem konspiracyjnym, ukazał się w „Dialogu” (1968, nr 8).

J. 4126 / WSK
+ POHOSKA Ewa
ps. "Szczęsna", "Jza"

AK KG
BIP

V Nazwiskowe karty informacyjne, k. 10

V-1

FK
W-wa

+ DOHOŃSKA EWITA
ps. "Iza"

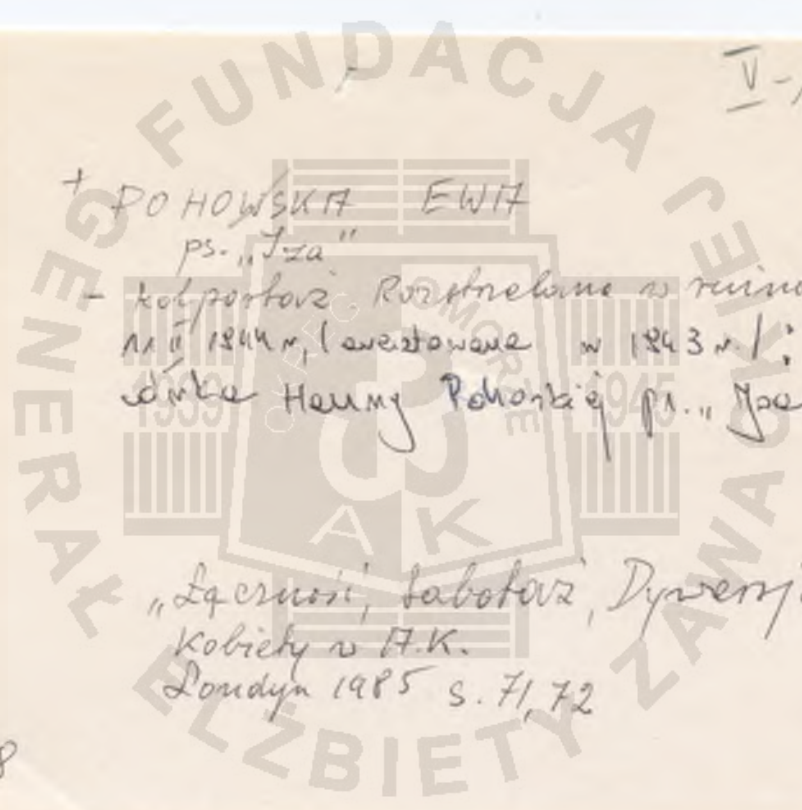
- kolportaż Rozstrzelana w ruinach getta
nr 1844 n, lewostrowie w 1943 r. /;

córka Henry Polonki ps. "Joanna"

"Łaczniki, sabotaż, Dywersja"

Kobiety w H.K.
Londyn 1985 s. 71, 72

BK.98

i

+ POHOSKA Ewa

V-3

AK
KG
BIP

pn. "Szczepna", "Ja"

- córka Janie i Henry z Repetich Pdnokiej
pn. "Joanna"; roztrzęsane 20/21.06.1940?
i 1944/1999 miimach pette. Była ieaniokę
repe BIP KG 2W2-AK / pte dypl. Jan
Repetich. Była obrowentka um. w. warsz,
podtkę.

2do. I: 2722/WSK

Pdnokę H., I/1 n. 3

D.KW. 5 2001.

i

J-4

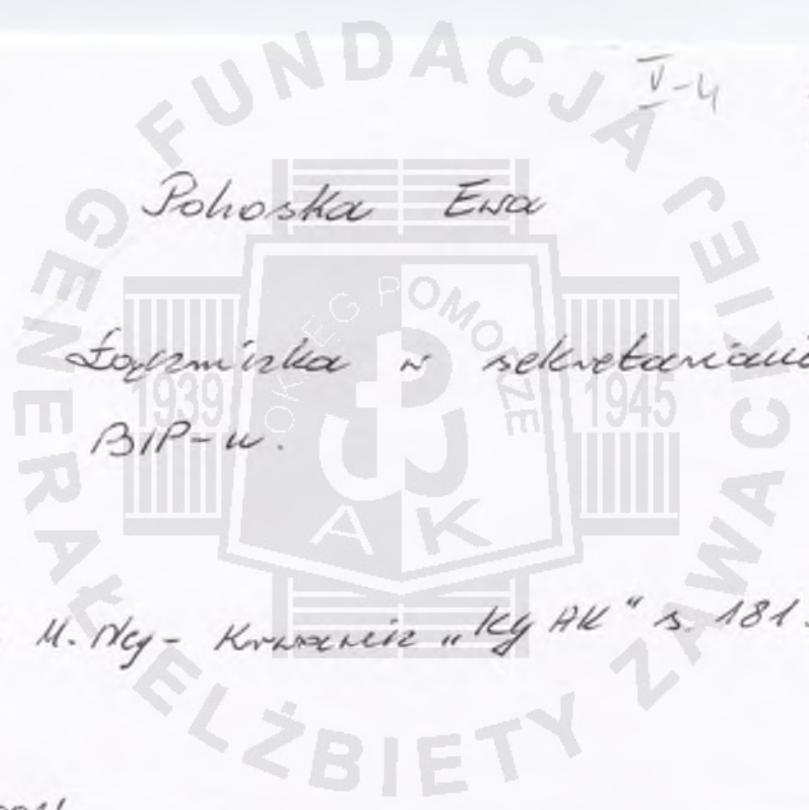
AK Ky
oddział VI

Pohoska Ewa

Łozminka w sekretariacie
BIP-u.

zob. M. Hey - Kalendarz "Ky AK" s. 181.

H.2.7001'

i

POITOSKA EWIA

V-5

AK
Warszawa

Lat 26. Studentka. Ps. „Iza”
Redaktorka konspiracyjnego pisma „Droga”
Należała do grupy młodzieży socjalistycznej
„Płomień”. Łączniczką BIP RG AK. Aresztowana
5. 01 1944 w mieszkaniu rodziców - Anny Czaki
w chwili gdy przyszła ich powiadomić
o aresztowaniu córki. Rozstrzelana
w ruinach getta 11. 02 1944 r.

Dane: Harcerki 1939-1945
Państwowe Wydawnictwo Naukowe
Warszawa 1983

DRut
05-2002

POHOSKA Ewe

AK
W-WE
KBAK BIP

- weseł, 5 I 1944, m. 2 str. 11 II 1944

Job. A. Nawet, "Apel wędźmiów Powiśla",
W-WE 1969, s. 51

D. kw. XI 02.

++
POHOŠKA Ewa

(1918-1944) ps. „Szczęsna”, „Iza”
n. o Halina Sosnowska, n. o Mina
Jawadzka. Łączniczka, sekretarka
szefa BIP - KG-AK. Sióstrzenica plk
M. Rzepieckiego. Członkini grupy „Pamięć
Rozstrzelana 12 lutego 1944 w ruinach
Poetka i literatka. getta.

Dot.

Sylwetki Kobiół Żołnierzy
Fundacja „Archiwum i Muzeum
Pomorskie Armii Krajowej oraz
Wojskowej służby Polek
str. 271, 272, 273, 274, 275

DRut
2004

AK
Warszawa

V-7

HTP

x FUNDACJA ^{V-8}

ZWZ-FK
OKr.
Warszawa

Pohoska Ewa

Była redaktorką konspiracyjnego pisma "Droga" i jednocześnie Taczniczką szefa "BSP-u". Aresztowana w mieszkaniu p. Czarkich w styczniu 1944r. (A. Niepodległość W-a) wraz z właścicielem mieszkania i dwiema jeszcze Taczniczkami - całą czwórka została stracona w egzekucji ulicznej.

Łob. Jarczyński, "Polska Walcząca" t. III str. 44, 82
Wyd. Inst. Wyd. "Pax" W-a 1986r.

M.M. 2003a

FUNDACJA
v-9 AK
Wamawa

+ POHOSKA Ewa
pracownik konspiracyjnej
agencji prasowej BIP Komendy Główny AK
rozstrzelana 11 na 12 lutego 1944

Zob. Rapsodia Żoliborska
Stanisław Podlewski
JW Pax 1979
str 286

DRut 2002

++ POHOSKA Ewa V-10 AK
Warszawa
ps. 'Halina Sosnowska'
Pismo Literackie "Droga"
Rozstrzelana 11.02.1944
Dzielnica Związku Niezależnej
Młodzieży Socjalistycznej
Job
Niech Wiatr Cię Poniesie
Tadeusz Szewera
Autologia, Pioski z Lat 1939-1945
Wydawnictwo Łódzkie
Łódź 1975
str. 509

DRut
09.2004

T. /WSK

AK KG
BiP

POHOSKA Ewa
ps. "Jez", "Saczyszna"

VI. Fotografie

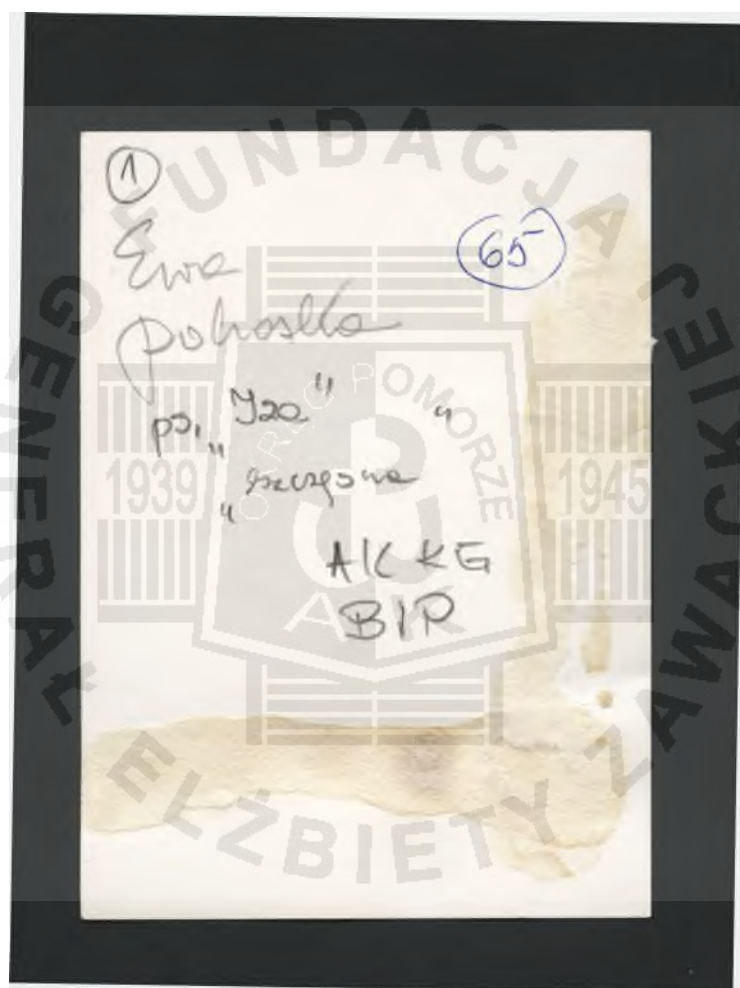
1. Zdj. portretowe, (b.d.), odbitka (10,3 x 7,5)
szt. 1

Ewa Pohoska ps. "Iza"
"Szczęsna"
AK KG BIP

POHOŠKA Ewa

